

BÚZACSATA ÉS BONIFICA

NEMRÉG ÜNNEPELTE a szokottnál is fényesebb külsőségek között, Olaszország a fasiszta uralom fennállásának tizedik évfordulóját. Ez alkalomból az immár gyökeret vert új rendszer alkotója és erőskezü irányítója bejárta az ország nagyobb városait és hatalmas beszédekben fejtette ki a fasizmus lényegét, céljait, akarásait. Egymást követték a nép lelkesedésének nagyszabású megnyilvánulásai és az örömujjongástól kísért fényes külsőségek még hatalmasabbnak tüntették fel az odatévedt idegen előtt az államalkotó erőnek eleven tanúságtételét. Új politikai rendszer, új államalakulat töltötte be fennállásának első decenniumát, tíz viszontagságteljes évet, mely sok elragadtatott dicséretet, sok rosszakarató, de sok tárgyilagos bírálatot is termelt ki. Am akárhogyan vélekedjünk is a pillérekről, amelyeken a rendszer nyugszik, az eredmények ékesszólóan beszélnek; jól felépített szociális törvények, utak, középületek, az antik világ feltárt szépségei és sok-sok egyébek jelzik a lefolyt tíz esztendő küzdelmekkel telt, de eredményes útját. A most betelő jubiláns év eseményei közül is kiválik azonban komolyságával a nemrég bezárult római mezőgazdasági kiállítás, mely ha nem is hirdeti olyan szembeszökően a fasizmus dicséretét, mint az említett alkotások, mégis megfogja az oda belépő lelkét és a szemlélődőt komoly meggondolásokra ösztönzi.

A Villa Umberto kiállítási termeiben járkálva még a szkeptikus szemlélőnek is be kellett látnia Mussolini mondásának igazságát: „a bonifika — az olasz anyaföld termővételének — műve már egymagában is elegendő, hogy a feketeingesek forradalmának dicsőségét századokon át hirdesse“. Az olasz mezőgazdaságnak a mostoha viszonyokkal vívott gigantikus küzdelme egyes állomásaiban sorakozik itt fel, feltárva a céltudatos munka dús gyümölcsöket hozó eredményeit.

A kiállítás két szervesen összefüggő részből áll, a búzatermekből és a bonifikák művének bemutatásából. Nem célunk a kiállítás anyagának ismertetése, inkább az abban bemutatott dokumentumokból kívánnánk az olasz mezőgazdaság problémáiról és lefolyt tíz esztendejéről néhány tanulságot levonni.

„Battaglia del grano“, búzacsata; már az elnevezés is küzdelemről, harcról beszél. Miért ez a harc, milyen eszközökkel folyik, mik az eredményei, ezekre a kérdésekre akar a felhalmozott anyag feleletet adni. Hogy magyarázatát leljük ennek a hét év óta folyó erőlködésnek, mely függetleníteni akarja Olaszországot a búzabehozataltól, ahhoz ismernünk kell az ország sajátos viszonyait, helyzetét, melyből

függősége ered. Az ipari államoknak azon közös sorsa, hogy kenyér-szükségletüket termelésük nem fedezi, Olaszországban csak az utolsó húsz esztendőben teljesedett be. A század elején egyrészt a fejenként csak 150 kg-os szerény kenyérszükséglet, másrészt a felettébb elterjedt tengerifogyasztás következtében még fennállott az egyensúlyi állapot. A népesedésnek a világháborút megelőző években bekövetkezett emelkedése és a fokozódó életigények azt eredményezték, hogy az egyensúly lassanként kezdett eltolódni. De míg az 1909—13-as évek átlagában a szükséglet csak 30%-kal haladta meg a termelést, addig a háború alatt folyó rablógazdálkodás, valamint okszerű trágyázásnak és munkaerőnek hiánya annyira kiszorította a termőföldet, hogy 1919—21-ben a hiány már 55%-ot tett ki. Olyan szám ez, mely súlyosan kell hogy érintsen minden államot, de leginkább olyat, mely mint Olaszország szénben és vasban szegény. Az ipari nyersanyagoknak behozatali szükséglete már amúgy is a külkereskedelmi mérleg erős passzivitását és ennek következtében a lírának 1924. évben bekövetkezett értékcsökkenését vonta maga után és így csak természetes, hogy ott, ahol az adottságok megvoltak, a kenyérmagvak terén igyekeztek javulást elérni. Szükségesnek látszott ez a kereskedelmi szempontokon túlmenőleg már azért is, mert a nyersanyagokban szegény, három oldalon tengertől körülvelt ország háborús konfliktus esetén teljesen megbénulna, ha még lakosságának kellő élelmezéséről sem tudna gondoskodni.

Az 1921-ben 38.8 milliót számláló nép akkor évente 52.8 millió mázsa búzát termelt, de ez a mennyiség — minthogy a búza kenyér és tészta formájában az olasz népnek akkor már legfontosabb tápláléka volt — közel sem volt elégséges. Hiszen Olaszország a búzafogyasztás tekintetében ma Franciaország után a második helyen áll Európában és a fejenkénti fogyasztás meghaladja a 189 kg-ot. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy a lakosság az 1928. évi népszámlálás szerint 41.2 millióra emelkedett és hogy az évi szaporulat kb. 350 ezer főt tesz ki, akkor Olaszország búzaszükséglete 84 millió métermázsának adódik.

Húsz lefolyt esztendő államférfiai és gazdasági szakemberei látták a veszélyt, mely a külföldi függőségből ered, de egyik sem érzett elégséges erőt ahhoz, hogy hozzájáruljon a fájó sebhez. De az immár tízéves rendszer tetterős vezére nem nézte ölhetett kézzel hazájának kiszolgáltatottságát, hanem merész elhatározással fegyverbe szólította az egész ország mezőgazdaságát egy nehéz, de dús gyümölcscsel kecsegtető harc megvívására.

Az 1925 július 20-iki minisztertanácsban inaugurálta Mussolini a búzacsatát, amikor is vezető politikusokból és szakemberekből állandó gabonabizottságot állított fel. A bizottság feladata nem volt könnyű. Éppen a legnehezebb időkben kellett mindazokat az intézményeket és rendszabályokat életbeléptetni, melyeket évtizedeken keresztül a mezőgazdaság irányában feltűnő nemtörődömséget tanúsító kormányok elmulasztottak. A mezőgazdasági kísérletügy mindaddig jóformán ismeretlen fogalom volt és ha Észak-Olaszországban voltak is jól megművelt területek, a termelés nagyobb részben empirikus alapokon nyugodott. Pedig a búzatermelés fokozásához elengedheted

lenül szükséges a tudományos és kísérleti kutatás, mert csak ennek segítségével tudjuk elérni azt, hogy a maximálisát termeljük — és ez nem kevésbé fontos — a legkevesebb költséggel. Olaszország nagy eltéréseket felmutató és sokhelyütt mostoha klimatikus viszonyai mellett a tudományos kutatás még fokozottabb jelentőséget nyer. A vetésforgót Dél-Olaszországban alig alkalmazták és a műtrágyázás, sőt az istállótrágyázás is mindeddig alig érte el a minimális követelményeket. Hozzájárul ehhez, hogy a válogatott vetőmag használata nagyon kevésbé volt elterjedve éppen a kísérleti telepek hiánya folytán. Mindezeket egybevetve, a hiányok kiküszöbölésére a nemzet intenzív munkájára, bölcs vezetésre, nagy tőkére és céltudatos mezőgazdasági politikára volt szükség, melyet a kormány a legnagyobb következetességgel keresztül is vitt.

A már említett állandó gabonabizottság munkáját vannak hivatva támogatni az ország 92 provinciájában létesített búzapropaganda-bizottságok, akikkel együtt a búzacsata harcosai kb. 6000 főt számlálnak. Ezeknek harmonikus együttműködése az elmúlt évek alatt mintegy 40 törvény megalkotására vezetett, melyek mind egyetlen célt szolgálnak: az ország búzatermelését fokozni. Hogy csak a fontosabbakat említsük: a törvényhozás a mezőgazdasági Cattedre ambulantik hatékonyabb működésére azokat kb. évi 10 millió lírával dotálja, szakszemélyzetét 450 fővel emeli, minden egyes Cattedrának autót állít rendelkezésére, stb. A mezőgazdasági intézetek és a felállított kísérleti állomások útján évi 4 millió lírát fordít búzakísérleti célokra és ugyanakkor a különböző szindikátusok szervező- és propagandamunkájára évi 1,200.000 lírát állít be a költségvetésbe. Hogy a termőterületeknek mechanikai megművelését serkentse, az állam külön 10 millió lírás alapból kölcsönöket folyósít mezőgazdasági gépek beszerzésére és a gépekkel végzett megfelelő munkálatokat segíyezi évi 3 millió lírával. Segélyt oszt ki pl. a kormány azon konzorciumok között, melyek legalább négy traktorral dolgoznak, és pedig 150 lírával járul hozzá hektáronként a 30 cm és 75 lírával a 20 cm mélységig szántott területek megműveléséhez. Hét központ termeli és osztja szét a válogatott vetőmagot; a trágyázás érdekében törvény teszi kötelezővé mindéi gazdaságnak a megfelelő trágyatelep létesítését és a trágyahasználatot. A műtrágyaárakat a hatóság a lehető legalacsonyabban szabja meg, kereskedelmét szigorúan megrendszabályozza, kedvezményes fuvardíjat állapít meg számukra. A mezőgazdák munkakedvének serkentésére évenként minden provinciában versenyt rendez és a termelők között kb. évi 5 millió líra összegű díjat osztanak ki. Újabban a propagandának egy elmés eszközével dolgozik, amennyiben nyolc egységet számláló autótábor járja be az ország falvait, mely szemléltetően mutatja be a termelés fokozásának módjait.

Hogy ez a búzacsata mennyibe került eddig az olasz államnak, azt nagyon nehéz felbecsülni, mert a költségvetésből nem lehet világosan megállapítani azokat az összegeket, melyeket e célra fordítanak. A hivatalos statisztika szerint Öt év alatt 250 millió lírát tesz ki az állam által befektetett tőke. Ez az óriási összeg máris meghozta gyümölcsét. A búza országos termésátlagai, a bevetett terület lényegtelen növeke-

dése mellett, 10.4 q-ról 14.8 q-ra emelkedtek hektáronként és a díjazott gazdák között akadtak olyanok is, akik nagyüzemben 57.4, kisüzemben 61.5 mázsa átlagokat értek el. A nagy eredmények a tudományos kísérletezéssel megalapozott céltudatos, intenzív gazdálkodásnak javára írandók. Mert míg 1913-ban a válogatott vetőmag használata még ismeretlen, addig 1931-ben 2 millió q szelektált mag került vetésre. A műtrágyák felhasznált mennyisége felülmúlja a 20 millió q-t (1913-ban 13 millió q). A mezőgazdasági gépek használata nagyon föllendült és az 1929. év végén számuk 20.500-at tett ki. Mindezen eszközök segítségével az olasz mezőgazdaság elérte azt, hogy az 1909—1913. évi 49.8 millió q össztermeléssel szemben ez évben 75 millió q termelést tudott felmutatni. A behozatal is lényegesen csökkent (1927/28: 24 millió q, 1931/32: 10 millió q) és ha az importkisebbedés nem arányos a termelési többlettel, azt annak a ténynek rovására kell írunk, hogy a fogyasztás mérve nagyon érzékenyen idomul a termelés alakulásához.

Ezekről beszél a kiállítás szépen csoportosított anyaga. Az eredmények tanúbizonyosságát adják annak, mire képes az erős hittel és akarattal keresztülvitt emberi munka, mely megtörhetetlen bizalommal küzd a kitűzött cél eléréseért. Az persze, hogy e cél elérésekor nem mindig teljeseznek be a várakozások, természetesen következik abból, hogy az ember nem csalatkozhatatlan és előre nem látható nehézségek akadályozzák alkotó munkáját.

Mert a nagyszerű eredményeket nézve, észre kell vennünk a hiányokat, melyekről a kiállítás anyaga nem beszél, a búzaczata árnyoldalait. Nem elegendő a beszédes, de rideg számokból olvasnunk. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk olyan tényeket, melyek talán csak akkor válnak nyilvánvalókká, ha mélyebben hatolunk a dolgok lényegébe. így áll ez a búzacstával is; ismerjük eredményeit, de most mérlegre kell tennünk azt is, hogy azok milyen áldozatokba kerültek. Az olasz mezőgazdasági viszonyok kiváló ismerőjének, Friedrich Vöchtingnek köszönhetjük, hogy tárgyilagos bírálatával felhívta erre a körülményre figyelmünket, úgyhogy most már világosabban áll előttünk a búzaczata mérlege.

Mussolini a termelés fokozását a búzával bevetett területek növelése nélkül akarta elérni; mégis akarva akaratlanul 8'6%-kal emelkedett a búzavetések területe. Honnan került ki ez a terület? Minden bizonnyal a befejezett bonifika művek is teret szolgáltattak, de a nagyobb rész az ugar és legelőterületek rovására ment. Hogy ilyen látszólag kis üzemi változások milyen mélyreható következményekkel járhatnak, az kiviláglik, ha felütjük a statisztikai műveket és megnézzük bennök az olasz juhtenyésztésre vonatkozó adatokat. A nagykiterjedésű legelőkön virágzott az állattenyésztésnek ez az ága, mely pl. 1925-ben 373 ezer q sajt kiviteli többletet eredményezett; ez a többlet 1930-ban 262 ezer q-ra csökkent, viszont az 1922-ben 330 ezer q-t kitevő gyapjú-behozatal ugyanakkor 542 ezer q-ra emelkedett. Ugyanezt a jelenséget észlelhetjük a tojásforgalomnál, ami a fokozott gabonatermelés következtében csökkent aprómarhatenyésztésnek következménye; az 1924. évi kiviteli többlet 233 ezer q-ról 1930-ban 135 ezer q beviteli többlettel

alakult. Számok, melyek a gabonatermelés érdekében más termelési ágak részéről hozott áldozatokról beszélnek.

Gazdaságpolitikai szempontból nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a nagy felkészültséget, mellyel a búzacsata folyik. Igaz, hogy a búzabehozatal lényegesen csökkent, de hogy ezt elérték, sok ipari nyers- és készáru behozatala vált szükségessé. Gépek, vas, szén, olaj, mind olyan áruk, melyekért a külföldnek kellett súlyos pénzeket fizetni és amely összegek mind gyengítették a gabonáért folytatott küzdelem értékét. Nem utolsónak említendő az az egészségtelen és csak kivételes állapotok idején helytálló vámpolitika, mely a belföldi árak alátámasztására olyan vámmal sújtja a bejövő gabonát, hogy az a külföldi áru átlagárainak több mint 77%-át teszi ki.

Mindezek áldozatok, melyek bár rontják a búzacsata mérlegét, de elkerülhetetlenek voltak abban a függetlenítési küzdelemben, mely inkább morális és szociális, mint gazdasági, jobban mondva gazdaságos célt szolgál. A küzdelem technikai kivitele minden kifogáson felül áll és most már azok a hibák is kiküszöböltek, melyek ormán adódtak, hogy eredetileg a tervet egyforma séma szerint kívánták véghezvinni, így pl. Dél-Olaszország talaj- és klimatikus viszonyai annyira eltérőek a többi olasz vidékétől, hogy ott ma már a mennyiségi termelés helyett áttértek a minőségi termelésre és minden igyekezetükkel azon vannak, hogy jóminőségű, de ellentálló búzafajtát tenyészzenek ki.

A KIÁLLÍTÁS MÁSODIK RÉSZÉT a bonifikáknak szentelt termek foglalják el. Felsorakoznak itt előttünk képből és számokból mindazok a pusztaságból kinőtt mintagazdaságok, melyeket az élni, terjeszkedni vágyó nemzeti akaraterő termelt ki rövid tíz esztendő alatt.

Bonifica alatt a szó legrégebb értelmében az állandó és időszakos mocsarak és állóvizek lecsapolását és a területek termővételeét értjük. Míg azonban a középkorban gyéren előfordult bonifikálások kizárólag egészségügyi célt szolgáltak — már akkor is tudták tapasztalatból, hogy az ilyen vidékek a betegség és halál tanyái —, addig a modern bonifikáló szeme előtt ezen túlmenően közgazdasági érdekek lebegnek.

Annak a hatalmas erőfeszítésnek, melyet ma egész Olaszországban új termőterületek meghódítására fordítanak, a római Campagnában volt tulajdonképpen bölcsője. A középkorban a pápaság körül itt dúltak a legádázabb harcok, melyek közepett az egykor dúsan termő anyaföld kietlen, bozóttal benőtt pusztaságnak adott helyet, ahol csakhamar befészkelte magát a békés földművesnép ostora, a malária. Ez a valóságos nemzeti betegséggé vált kór megakadályozott minden gazdasági haladást; az általa sújtott vidékeken csak a kevés embert kívánó latifundiális külterjes gazdálkodás, a juh- és lótenyésztés tudott érvényesülni és habár lehetőleg kerülték a megfertőzött vidékeket, mégis évente 15—20 ezer ember esett a betegség áldozatául. Az egységes Olaszország megifjodott szelleme volt az, amely politikai reformokon túlmenően a gazdasági bajok orvoslásához is hozzálátott és ezekre az évekre esnek a kietlen területek termővételeének első komoly kísérletei. A fejlődésben négy periódust lehet megkülönböztetni. A lökést az a nagyjelentőségű felfedezés adta meg, mely végérvényesen földérítette,

hogy a malária kórokozója a mocsaras vidékeken élő szunyogfajta, az Anopheles. Ezen biológiai-higiénikus felfedezés alapján elindulva jutottak el a szakférfiak az 1882-ben kiadott első, ú. n. Baccarini-féle bonifika- és az 1900-ban kiadott malária-törvényhez. A Baccarmi-törvény az államra ruházta a bonifikamunkálatok feletti felügyeletet, melyeket két csoportra osztott. Az első kategóriába tartoztak azok a közérdekű munkálatok, melyeknél a főszűly a higiénikus kérdésen nyugodott; ezeket a javításokat az állam végeztette oly módon, hogy a költségeket a provinciák, községek és érdekelt tulajdonosok között megosztotta. A rendszerben az idők folyamán csak az a változás állott be, hogy 1900-tól kezdve az állam költség hozzájárulásával vállalkozók, sőt magánosok is kaphattak felhatalmazást a munka elvégzésére. Minden egyéb, főként mezőgazdasági célt szolgáló talajjavító munka a második kategóriába tartozott.

A bonifika-törvény azonban nem ért volna kellőképpen célt, ha egyidejűleg nem gondoskodtak volna olyan intézkedésekről, melyek hathatósan támogatták a malária elleni küzdelmet. A már említett malária-törvény értelmében a maláriasújtott vidékek munkásai között a községi hatóságok a vállalkozók költségére beszerzett ingyen chinint osztottak szét, az ablakokat, ajtókat dróthálóval látták el és intézkedtek a lakóházak közelében levő pocsolyák azonnali szárazztatételéről. Számos új orvosi állomás is létesült, ahol a betegek ingyen gyógykezelésben részesültek. A két párhuzamos törvénynek meg is volt a fogatja. Az 1900. évi 15.865 maláriás haláleset már 1901-ben 13.358-ra csökkent és a mortalitás görbéje olyan csökkenést mutatott, hogy 1914-ben már csak 2000 halálesetről beszélt a statisztika. Amint alább látni fogjuk, a fasiszta rendszer céltudatos munkája még lényegesebb eredményeket tud felmutatni.

A Baccarini-törvény csak a birtokjavításnak pusztán kötelezettségét róta a földbirtokosokra anélkül, hogy őket állami segítséggel támogatta volna. 1903-ban látott napvilágot az első olyan törvény, mely már adókedvezményekkel és alacsonyan kamatozó kölcsönökkel siet a bonifikálók segítségére. Csakhogy a földtulajdonosok indolenciája ekkor még olyan magas fokon állott, hogy a nyolcmillió lírás meliorációs hitelből alig ötmillió került felhasználásra, azok pedig, akik mégis igénybevették, nem igen tettek eleget kötelezettségüknek. Hiszen a törvény a büntetőszankcióképpen beiktatott kisajátítási jog alapjául nem a hozadéki, hanem a forgalmi értéket tette és így csak érthető, hogy a nagyobbrészt úgyis abszentista földbirtokosok egykedvűen várták be a meliorációs váltók esedékességét és akkor könnyűszerrel szabadultak értéktelen ingatlanaiktól. Csak a századunk első évtizedében bekövetkezett mezőgazdasági konjunktúra vitt be erősebb löktetést a fejlődés folyamatába. A törvényhozás is igyekezett a kezdődő meliorációs kedvet fokozni és egy 1910-ben hozott törvény lehetőséget nyújtott arra, hogy olyanok is hitelt vehessenek igénybe, akiknek birtoka a kötelező övön kívül esett. A technikai fejlődés is siettetett a haladást. A sivár vidékeken megjelent a gőzeke és nyomában felvirágzott a takarmány- és csekély gabonatermelés; újrendszerű kutak ontották az egészségesebb vizet és lehetőséget nyújtottak a szárazság-

sújtotta vidékek öntözésére. Egymásután épültek a cselédházak, magtárak, istállók és habár az utóbbiak megfelelő állatbeszerzési hitel hiányában nem is népesedtek be, mégis megadták a létalapját a racionálisabb üzemforma bevezetésének.

A szépen megindult fejlődési folyamatnak az Európára szakadt véres háború vetett véget. Nem volt többé pénz, nem volt munkaerő. A feljavított területeken megindult a háborús népelelmezést szolgáló rablógazdálkodás, mely a háborút követő zavaros esztendőkből csak fokozódott. Csak romok voltak, amit a harmadik Olaszország örökölt.

„Vissza kell vezetni az olasz népet a földhöz még akkor is, ha ehhez milliárdok és fél évszázad válnék szükségessé” — adta ki a parancsot Mussolini. És ebből a parancsszóból született meg az olasz anyaföldért folytatott küzdelem új koncepciója, a bonifica integrale. Mert ha bonifika maga oly régi is, mint az olasz történelem, ez a manapság oly sokat emlegetett két szó egészen új jelentést vitt be abba. Jelenti a bonifica integrale, hogy amióta a fasiszmus realizálta a nemzeti érdekek felsőbbségének gondolatát, azóta a bonifika többé nem kizárólag víz-, mezőgazdasági vagy higiénikus mű, hanem koordinál mindazokkal a feladatokkal, amelyek a nemzeti jólétet előbbre viszik, így elsősorban sok-sok ezer munkáskéznek ad alkalmaztatást, hogy majdan, munkájuk befejeztével e munka gyümölcseinek is részesévé tegye; a síkságok bonifikálásával párhuzamosan a hegyi medencéket is rendez; elektromosság formájában befogja a fehér szén energiáit; az utakat a modern élet követelményei szerint kiépíti; megszervezi a gyümölcsstermelést, stb. Szóval nemcsak részletkérdéseket dolgoz ki, hanem integrál a nemzeti célok érdekében. Munkájában az a belátás vezet, hogy csak ilyen integrációs építőmunka mellett tudja a visszahódított területek termelését olyan alapokra fektetni, melyen azok biztosan nyugodhatnak.

A bonifica integrale gazdasági célok mellett főleg népesedéspolitikai és szociális célt szolgál. A kevés gyarmattal rendelkező olasz csizma a szapora népnek nem biztosította a megélhetést és fiait szinte kényszerítette a kivándorlásra. Ez a vándorlás, mely nagy embervesztéssel jelentett az anyaországnak, 1913-ban érte el tetőfokát, amidőn 560 ezer főt tett ki. A háború alatti kényszerszünetelés után 1922-ben ismét 143 ezerre emelkedett a kivándorlók száma, hogy azután gyors iramban 1929-ig 44 ezerre csökkenjen. Ez az alacsony kivándorlási szám főképp a visszavándorlók nagy számából adódik, akik ismét szülőhazájukban találtak kenyeret. A világkrízis pusztítása óta Olaszországban is emelkedett a munkanélküliek száma; de ez a jelenség csak erősebb munkára ösztönözte a bonifica integrale vezetőit, hogy az önhibájukon kívül hiányt szenvedőket beállíthassák a produktív nemzeti munka csatasorába.

Az első fasiszta törvény a bonifikákról 1923-ban látott napvilágot. Ez a törvény töri keresztül azt az elvet, mely a bonifikákban túlnyomóan hidraulikus munkálatokat látott, midőn kimondja, hogy a bonifica integrale célja az úthálózat kiépítése, erdősítés, öntözőművek létesítése, völgy- és hegyszabályozás, csatornák építése, lecsapolás, stb.

Hogy a munkálatok minél eredményesebb keresztülvitelét elősegítse, életre kelti az ú. n. „piccola bonificát“, amelynek keretében a tervbe vett nagy bonifikák előtt a munkások lakóhelyeül szánt terepet hozza rendbe, hogy azok egészségük kellő védelme mellett láthassanak munkához. Megtartja Baccarini kettős osztályozását és törvénnyel határozza meg a közérdekű osztályú munkálatokat. Ez a merev meghatározás azonban nem felelt meg annak a nagyszabású tervnek, mely az olasz termőterületek nagyobbítását célozta, úgyhogy az 1924. évi törvény már tágította meghatározási körét és egyúttal adott esetekben (pl. öntözőművek, lecsapolások céljára) kötelezővé tette a bonifikák elvégzését a tulajdonosoknak. Hogy ez a kötelezettség ne terhelje meg túlságosan a tőkeszegény birtokosokat, a törvény éppen olyan 2.5% mellett kamatozó hitelekkel siet segítségükre, mintha azok mint magánosok kívánák a bonifikát elvégezni; de ha a végrehajtást megtagadják, úgy birtokuk a hozadéki értékben kisajátítás alá esik.

Ez alapvető törvényeken kívül még számos olyan rendszabályt lehetne felsorolni, melyek egyre tökéletesítették az eredeti elgondolást (mintafaluk építése, központi telepek, stb.), de a rövidség kedvéért csak az 1928-as törvényről, a „legge Mussolini“-ról teszünk említést. Ügy a bonifikálandó területek meghatározásában, mint a pénzügyi lebonyolításban egészen új utakra lép ezzel az intézkedéssel a bonifikák nemzeti munkája. Szakítva a régi terminológiával, ezentúl nem az érdek (higiénikus, gazdasági érdekek), hanem a szociális kihatások szerint határozza meg az I. osztályú munkálatok körét. Az ilyen I. osztályú munkálatoknak az elvégzése az állam feladata, a költségek pedig az állam, az érdekelt provinciák és tulajdonosok között oszlanak meg. Az állam hozzájárulása 55—57% között mozog. Az állam által jóváhagyott terveket vagy ő maga hajtja végre és ekkor a provinciák és tulajdonosok hozzájárulásai a tényleges költségekhez igazodnak; vagy a végrehajtást egy konzorcium vállalja és ilyenkor a hozzájárulások alapjául a költségvetés szolgál. Hogy az egyes bonifikálóknak módjukban álljon az állammal szemben adósságaikat nagyobb megterhelés nélkül törleszteni, számukra egynéhány pénzintézet, közöttük különösen az „Assoiazione per i consorzi di bonifica e d'irrigazione“ olcsó hiteleket nyújt. A bevégzett bonifikák további fenntartása kizárólag a tulajdonosok kötelessége.

A „legge Mussolini“ egy 14 évre szóló munkatervet tűz ki, amire összesen 7 milliárd líra hozzájárulást irányoz elő. Ez az összeg az elgondolás szerint olymódon oszlanék meg, hogy a vízi munkákra körülbelül 4 milliárd, öntözőművekre 800 millió, falusi építkezésekre $\frac{1}{2}$ milliárd, vízvezetésekre 200 millió, mezőgazdasági javításokra pedig 1 milliárd líra jutna.

Az előírányzott munka serényen folyik és ma már előttünk áll tíz fasiszta munkás esztendő mérlege. Az összesen tervbe vett 2,385.000 hektár bonifika közül teljesen elkészült 304.291 hektár, befejezés előtt áll 468.942 hektár és már folyamatban van 453.700 hektár. A beruházott összeg pedig úgy alakul, hogy míg az állam 1870-től 1922-ig 1780 millió lírát áldozott, addig a fasiszta tíz év közvetlen bonifikálásokra 2887 milliót, hegyi szabályozásokra 293 milliót és magánosoknak nyújtott

szubvenciókra 1122 (összesen 4301) milliót szentelt. Az alkalmazott munkások száma az első fasiszta esztendő napi 28.117 emberéről ma 52.614 emberre emelkedett. Munkában áll 146 ezer drb. mezőgazdasági motor és traktor, 8195 elektromos mű; elkészült több mint 121 ezer falusi épület. Az elektromos energiák terén elért eredményeket az alábbi táblázat mutatja:

Év	Szén termelte	Elektromosság energia lóerőkben	Nehéz olaj
1912	22442	1957	2875
1922	20021	14990	2832
1932	16176	56073	31459

Nagyon messze vezetne, ha az apróbb részletekre kiterjeszkednénk, de a gigantikus munka szemléltetésére álljon itt mégis néhány önmagáért beszélő részleteredmény. Közöljük a néhány provinciában elért legalacsonyabb és legmagasabb termelési többletet:

Kiragadjuk továbbá a kiállításon bemutatott statisztikákból két provinciában véghezvitt munkálatokra vonatkozó adatokat:

Bonifika		A bonifika növelte a termelést a mezőgazd. munkát 100-ról	
Grosseto	Toscana	314-re	316-ra
Val d'Orcia	Toscana	1406 „	199 „
Isola Donzella	Veneto	474 „	470 „
Ongaro Inferiore	Veneto	2114 „	1141 „
Pozzolini	Sicilia	294 „	245 „
Pantano Lentini	Sicilia	3000 „	116 „
Isola Sacra	Lazio	942 „	526 „
Maccarese	Lazio	1642 „	1337 „

Kiragadjuk továbbá a kiállításon bemutatott statisztikákból két provinciában véghezvitt munkálatokra vonatkozó adatokat:

Provincia	Öntözés		Épület- szaporulat	Útszaporulat km	Higiénikus vízművek száma
	öntözőmű száma	öntözött terület ha			
Lazio	587	6570	4732	137	585
Sicilia	4577	12914	21089	410	707

Végül egy bonifikára vonatkozóan szolgáljanak Maccarese (11.036 hektár) adatai:

	1925		1932		Termelés	
	1925	1932	1925	1932	1925	1932
Csatornák	113 km	450 km	Kalászos	3200 q	26.000 q	
Utak	15 „	101 „	Tej	—	7,600.000 l	
Öntöző- csatorna	—	68 „	Tojás	—	800.000 drb	
Mocsár...	2980 ha	—	Szőlő	—	20.000 q	
Szántó ...	2068 „	5233 ha	Juh	1360 drb	850 drb	
Legelő ...	4738 „	1200 „	Szarvasmarha (legelő) ...	1677 „	—	
Öntözött legelő...	—	3700 „	Szarvasmarha (istálló) ...	—	4902 drb	
Lakosság	50 lélek	4700 lélek	Aprómarha...	—	35000 „	
Malária...	100 %	0,2 %				

A 12 millió hektár (összterület 40%-a) kiterjedésű hegyvidéken 56 millió líra értékben végeztek legelőjavítást, 33 millió líra értékben medenceszabályozást és 12 millió líra értékben egyéb bonifikákat. Az erdősített területek, melyek 1867-től 1924-ig 50 ezer hektárt tettek ki, 1932-ben 109 ezer hektárra emelkedtek.

Az emberi iparkodásnak valóságos csodáit tárják fel ezek a számok; nagyszerű eredményeit az ember küzdelmének a mostoha természet ellen. Tisztelet annak a nemzeti eltökélésnek, mely a világhátrézt hullámvölgyében ilyen munkára képes.

SZLADITS IMRE